

VONKEN VAN INZICHT

VONKEN VAN INZICHT

Liber amicorum

Filip Buekens

Hans Dooremalen

redactie

Tilburg, 2025

Departement Filosofie Tilburg University

© diverse auteurs, april 2025
Het auteursrecht ligt per essay bij de auteur of auteurs ervan.
Omslagontwerp & vormgeving: Hans Dooremalen.
Brave New Books / Departement Filosofie, Tilburg University
ISBN: 9789465200118

Wanneer experten onder elkaar van mening verschillen, mag dat geen reden zijn om te twijfelen aan wetenschap zelf; de wetenschappelijke discussie behoort tot de kern van het wetenschappelijk onderzoek: uit de botsing der ideeën ontstaan vonken van inzicht.

— Filip Buekens

INHOUD

HARRIE DE SWART

Voor Filip Buekens

Ter gelegenheid van zijn afscheid van Tilburg University — 9

HANS DOOREMALEN

De botsing der ideeën — 13

MAARTEN BOUDRY

The final cut

Over het analytische scalpel van Filip Buekens — 17

STEFAN E. CUYPERS

P.T. Geach over denken — 27

STEFAN BLANCKE

Over inzicht, illusies en reputatie — 47

ANDREAS DE BLOCK

De paradox van de ideologische intolerantie — 63

RAFAEL DE CLERCQ

Wat hebben Vlaamse filosofen tegen ‘onze mensen’? — 79

FRANCESCO GUALA

When Yip met Yup

A dialogue on the ontology of money — 93

JAN HEYLEN AND J. P. SMIT

Saul's puzzle — 109

GEERDT MAGIELS

De patholoog-anatoom van het denken — 129

NATHAN WILDMAN

We're different, but do we have to be?

Or, the Canonical Kripkean on the modal strength of numerical distinctness —
147

F.A. MULLER

De toorn der rede en het licht van de analyse — 161

LEON HORSTEN

Good times bad times — 173

MICHAËL BAUWENS

Over de transparantie en transcendentie van waarheid — 189

HANS DOOREMALEN

Waar houdt barmhartig zijn op? — 205

Over de auteurs — 225

HARRIE DE SWART

VOOR FILIP BUEKENS

TER GELEGENHEID VAN ZIJN AFSCHEID VAN TILBURG UNIVERSITY

Het moet ergens tussen 1980 en 1990 zijn geweest dat Frans van Peperstraten aan de faculteit Wijsbegeerte voorstelde om een medewerker voor Taalfilosofie aan te trekken, mede om de ‘kloof’ tussen logica en wijsbegeerte te dichten. En zo geschiedde! Er werd een benoemingsadviescommissie ingesteld, waarin ook een vertegenwoordiger van de toenmalige Letteren faculteit zitting had, die – althans in mijn perceptie – probeerde een hem welgevallige kandidaat naar voren te schuiven. Gelukkig kon hij de commissie niet overtuigen en viel de keuze op Filip, die als het aan de commissie lag onder de verantwoordelijkheid van de hoogleraar Logica en Taalanalyse zou werken. Maar er waren andere kapers op de kust: de hoogleraar Rechtsfilosofie had goed gezien dat Filip een uitstekende keuze was en stelde Filip voor om bij de sectie Rechtsfilosofie te worden ingedeeld. Op zich niet onredelijk, want zorgvuldig en precies taalgebruik speelt in het recht natuurlijk een belangrijke rol. Maar Filip besloot al snel bij de sectie Logica en Taalanalyse te willen horen. Voor die keuze ben ik hem nog altijd zeer dankbaar!

Filip en ondergetekende lagen elkaar erg goed, begrepen elkaar zonder veel woorden en hebben steeds erg prettig samengewerkt. Dus heel jammer dat Filip vertrekt en gelet op zijn woonplaats in de buurt van Antwerpen zal hij niet snel weer

zijn gezicht laten zien in Tilburg. Heel jammer, maar het leven is voortdurend afscheid nemen. En ja: partir, c'est mourir un peu! Ik ben er echter van overtuigd dat Filip en ondergetekende contact zullen blijven houden zolang ons dat gegeven is.

Filip, vaarwel, het ga je goed! En graag tot ziens,

— Harrie de Swart

The image is a full-page background of a cosmic scene. It features a dark, black sky filled with numerous stars of varying sizes and colors, including white, yellow, orange, and blue. A prominent feature in the lower right quadrant is a bright, dense starburst or supernova remnant, characterized by a central orange-yellow core from which a multitude of thin, orange-yellow filaments radiate outwards in all directions. The author's name, 'HANS DOOREMALEN', is printed in a white, serif, all-caps font, centered horizontally and positioned in the upper half of the image, overlapping the starfield.

HANS DOOREMALEN

DE BOTSING DER IDEEËN

Dit vriendenboek verschijnt ter gelegenheid van het afscheid van Filip Buekens van het Departement Filosofie van Tilburg University. Hij heeft daar voornamelijk lesgegeven over taalfilosofie en analytische filosofie. In zijn onderzoek en publicaties is hij – zoals velen in de academische wereld – heel veel breder dan in zijn onderwijs. Naast taalfilosofie publiceerde hij onder andere ook over *philosophy of mind*, wetenschapsfilosofie, sociale ontologie en politiek. Voor psychoanalyse heeft hij geen goed woord over, maar daar wel menig scherp woord over geschreven. De artikelen van zijn filosofische kompanen in dit boek laten deze brede academische interesses zien.

Filips opvattingen resoneren bij heel wat van zijn filosofische vrienden. In een behoorlijk aantal bijdragen bespreken auteurs kwesties die aansluiten bij hoe Filip erover denkt.

Maar zijn ideeën zijn bij tijd en wijle controversieel, zoals ook uit de bijdragen in dit boek blijkt. Vrijheid van meningsuiting is een groot goed en Filip neemt dan ook geen blad voor de mond als hij zijn – altijd degelijk beargumenteerde – opvattingen uiteenzet. Maar ook zijn filosofische vrienden maken gebruik van dit grote goed en een aantal van hen daagt hem hier uit om bepaalde opvattingen nog eens te overdenken. Dit alles in de meest vriendelijke bewoordingen: alles mag gezegd worden.

Soms botsen ideeën. En dat ze dat doen, kan je natuurlijk alleen maar te weten komen, indien alles gezegd mag worden. En uit die botsing der ideeën ontstaan – zoals Filip zegt – vonken van inzicht.¹

Natuurlijk botsen ideeën niet echt en ontstaan er geen echte vonken als mensen het niet geheel met elkaar eens zijn. Dat zijn louter metaforische uitingen. Waar het op neer komt, is dat wanneer mensen verschillende, beargumenteerde en op empirische data gebaseerde opvattingen over dezelfde kwestie hebben, en dat dit interessant is en mogelijk nieuwe inzichten oplevert. Hopelijk bieden de bijdrage in deze feestbundel aanleiding tot verdere ontwikkeling van ideeën.

— Hans Dooremalen
Tilburg, april 2025

¹ Buekens (2021): 23.

The image features a dynamic, high-contrast scene of a spark or explosion. A brilliant, yellow-white core of light is the source of a dense, radial burst of sparks. These sparks, appearing as thin, elongated streaks of orange and yellow, scatter in all directions across the frame. The background is a deep, solid black, which makes the glowing sparks stand out prominently. The overall effect is one of intense energy and movement.

MAARTEN BOUDRY

THE FINAL CUT.
OVER HET ANALYTISCHE SCALPEL VAN FILIP BUEKENS

Maarten Boudry

Traditional approaches to obscurantism put the blame squarely on the author, depicting readers as passive victims intimidated by mystifications. We have argued that readers and interpreters themselves share responsibility for defending and spreading obscurantism and that they can be actively involved in the creation and maintenance of seductive mythologies.

— Filip Buekens & Maarten Boudry¹

Mijn medestudenten hadden me op voorhand gewaarschuwd: er kwam een *conservatieve* filosoof spreken op de Blandijnberg in Gent. Zowaar een zeldzaam curiosum in onze wandelgangen, waar wijsgeren ofwel uitgesproken links zijn, ofwel gewoon niet uitgesproken over hun politieke overtuigingen (De Block, 2023). Maar de genaamde Filip Buekens was dus van rechtse strekking, of zo gonsden de geruchten toch. De affiche van die avond was een kamp tussen twee gladiatoren, die zouden vechten over de erfenis van de psychoanalyse en in het bijzonder de excentrieke Franse psychoanalyticus Jacques Lacan. Filips tegenstrever was Prof. Gertrudis Van de Vijver, overtuigde psychoanalytica van de Lacaniaanse school.

Het moet een slordige 20 jaar geleden geweest zijn, nog voor de publicatie van Filips *Proefvlucht in het luchtledige* in 2006. Zelfs het *Livre noir de la psychanalyse* (Meyer, 2005), waarin Filip een vlijmscherpe bijdrage schreef over Lacan, was nog

¹ Buekens & Boudry (2014): 140.

niet van de persen gerold. Niettemin stond Filip er toen al voor bekend dat hij elke ochtend een psychoanalyticus tussen zijn boterham legde. Hij beheerde zelfs een heuse anti-Lacan website die al de titel droeg van zijn latere boek: 'Proefvlucht in het luchtledige – over de onzinnigheid van Jacques Lacan en het Lacanisme'. Die webstek is helaas verdwenen van de website van de Universiteit van Tilburg, maar in de digitale wereld is verdringing nooit helemaal definitief. Wie een *return of the repressed* wil meemaken, kan de webstek nog altijd bekijken via de Wayback Machine, waar ze nog steeds in al haar glorie beschikbaar is.²

In het grote auditorium E op de Blandijn bracht ik als lanterfantende student doorgaans weinig tijd door, maar deze confrontatie tussen de twee kemphanen – Gertrudis zal me de fallocentrische metafoor vergeven – wilde ik voor geen geld missen. Debatten op het scherpst van de snee gebeurden naar mijn smaak veel te weinig aan de Blandijn. Iedereen wist dat sommige proffen in grote theoretische geschillen verwickeld waren, of elkaars zelfs rauw lustten, maar uit collegialiteit en voor de lieve vrede gingen ze de confrontatie meestal uit de weg. De polemieken rond de tijd van het *Livre Noir* en Sokal en Bricmonts beruchte *Impostures Intellectuelles* (1997) waren ook zo verhit dat publieke debatten soms niet meer mogelijk leken. Elisabeth Roudinesco, de prominente psychoanalytica in Frankrijk, reageerde destijds op het *Livre Noir*: 'On ne discute pas avec des gens qui veulent vous tuer. On parle d'eux, sans eux. Pas de débat.'³ Het siert mijn collega Gertrudis dat ze de handschoen wel opnam.

Met zijn oplopende tribunes leek auditorium E wel een beetje op een arena. Sociale media waren nog niet uitgevonden, dus voor een ouderwets moddergevecht moest je toen nog fysiek afspreken. Het waren tijden! Er kwamen alvast veel studenten opdagen. De inhoud van het debat is inmiddels grotendeels uit mijn geheugen gewist – dit is de laatste grap over verdringing, beloofd – maar als ik me goed herinner, werd uiteindelijk niemand vermoord. Filip argumenteerde dat Lacan

² tinyurl.com/4r9wvdkpy

³ Eric Favereau, 'Feu sur Freud', *Libération*, 17 sep. 2005. https://www.liberation.fr/evenement/2005/09/17/feu-sur-freud_532651/

een conceptuele surrealist en charlatan was, Gertrudis betoogde dat Filip helemaal niets van de Franse *maître-penseur* had begrepen. Wat me wel bij bleef, is de goedlachsheid van Filip. Zo genadeloos als hij was voor Lacans theorieën en de cultus rond zijn persoon, zo hartelijk was hij tegenover zijn tegenstreefster. Gedurende het hele debat hield hij een brede glimlach – sommigen zouden zeggen een sardonische grijns – op zijn lippen. Die goedlachsheid werd niet helemaal beantwoord langs de ander kant, maar hoe zou je zelf zijn als iemand je met de glimlach om de lippen komt vertellen dat je pseudowetenschap en pseudofilosofie bedrijft?

Die avond ontmoette ik Filip voor het eerst. Na het debat zelf – en hier schuilt misschien een meer prozaïsche verklaring voor mijn vergetelheid – ben ik met Filip en enkele andere studenten in een kroeg beland. In een mailgesprek nadien dat ik nog kon opdiepen, was sprake van “strijdlustige plannen, gesmeed tussen pot en pint, om de academische schandvlek van het postmodernisme voorgoed uit te wissen”. Dat waren mijn woorden, maar ze hadden ook van Filip kunnen komen. Qua benaderbaarheid en bereidheid om te pintelieren met studenten kon in Gent niemand aan hem tippen.

Destijds was ik zelf uiterst links en behoorlijk politiek correct – ik dweepte nog met Dyab Abou Jahjah en zijn Arabisch-Europese Liga – terwijl Filip zichzelf toen nog een culturele katholiek noemde. Maar dat deerde ons niet. We hadden een gedeelde afkeer van obscurantisme en wollige filosofie, en van de psychoanalyse in het bijzonder. Hopelijk zal Filip niet beledigd zijn, als rechtgeaarde conservatief, maar in deze confrontatie was hij voor mij ook de echte *progressief*. Hij bestreed vastgeroeste dogma's en autoriteitsargumenten, hij had lak aan obscurantisme en elitaire dikdoenerij, en hij pleitte voor een zorgvuldig taalgebruik en heldere bewijsvoering. Zeker als het over psychisch lijden gaat, waar veel op het spel staat. In tegenstelling tot vele Lacanianen geloofde hij ook in de botsing van ideeën om tot waarheid te komen, zonder dat het tot animositeit moest leiden.

Mijn eigen afkeer van Lacan was destijds zo visceraal dat Lacaniaanse psychoanalytici er wellicht een vette kluif aan hebben. De eerste keer dat ik hem in aanraking kwam, was toen mijn toenmalige vriendin het jaar daarvoor klaagde dat ze voor het vak ‘Psychologische raadplegingen’ de transcripties van colleges moest lezen van een vreemde Franse psychiater, met daarnaast de uitvoerige exegese van een zekere Julien Quackelbeen.⁴ De exegese was even onbegrijpelijk als Lacans college zelf, vond mijn vriendin, alleen ruwweg zeven keer zo lang. Ik dacht dat ze overdreef, tot ik zelf de teksten begon te lezen. Zelden had ik zo’n pretentieuze nonsens en moedwillige mistspuierij gelezen.

De analyses van Filip waren een verademing. Niet alleen deelde hij mijn afkeer van obscure teksten, maar hij had zich ook de moeite getroost om al die colleges van Lacan en al die exegeses nauwkeurig uit te pluizen en onder zijn analytische scalpel te leggen. Een staaltje van uithoudingsvermogen dat ik niet zou kunnen opbrengen, een beetje zoals een Hindoeïstische monnik die een jaar in lotushouding op een spijkerbed gaat zitten. Filip stuurde mij al gauw een proefdruk van zijn manuscript *Proefvlucht in het luchtledige*, dat ik met grote appetijt verslond.

Niet lang daarna schreef ik mijn masterscriptie over de immunisatiestrategieën van de psychoanalyse bij Johan Braeckman, een scepticus die eveneens een broertje dood had aan de psychoanalyse. Filip was bereid om als copromotor op te treden (wellicht de enige keer dat ik hem als ‘Geachte professor’ heb aangesproken). Destijds was ik nog een jonge en onbesuisde snaak, maar Filip hielp me om de juiste literatuur te vinden en om mijn argumenten aan te scherpen. Mijn eerste lezingen op congressen, toen ik aspirant was bij het FWP, waren vaak ofwel samen met Filip, ofwel met Filip op de eerste rij, als een ondersteunende mentor die kon inspringen als ik door Lacanianen werd belaagd. In Londen zijn we nog samen gaan luistervinken op een congres van *die-hard* Lacanianen die diepzinnige inzichten hadden over sadomasochisme en de werkelijke drijfveren van King Lear. Lachen geblazen!

⁴ Quackelbeen (1991).

Dat leidde uiteindelijk tot drie academische papers samen,⁵ waarin we de psychoanalyse en Lacan in het bijzonder fileerden met diverse theoretische gereedschappen: de theorie over sociale feiten van John Searle, de cognitieve psychologie van verliesaversie en cognitieve dissonantie, Dan Sperbers theorie over semipropositionele beweringen en het goeroe-effect, en zelfs het sociaalconstructivisme van de radicale Edinburgh-school. Die laatste theorie was volgens ons prima toepasbaar Freudiaanse psychoanalyse, in tegenstelling tot echte wetenschappen: psychoanalytici construeren hun eigen werkelijkheid in plaats van ze te beschrijven. De belangrijkste determinanten van hun theorieën zijn modegrillen en sociale dynamieken, eerder dan de onderliggende werkelijkheid van de menselijke geest.

Tegen dat we samen onze paper over Lacan schreven in het tijdschrift *Theoria*, waren we bevriend en hadden we nog een andere gedeelde passie ontdekt: Pink Floyd. Het bewijst dat wie een allergie heeft aan filosofisch obscurantisme en surrealisme daarom niet ongevoelig blijft voor psychedelische trips en meditaties over waanzin en dood. Ons artikel zat tjokvol referenties naar Pink Floyd, voor de goede verstaander weliswaar. De titel *Dark Side of The Moon* was een weggevertje, maar ook elke subtitel verwees naar een nummer of album van de Britse band: Let There Be More Light, Obscured by Clouds, The Lunatic Is in My Head, Hanging on in Quiet Desperation. Al die tijd planden we een vervolgartikel, waarvan we alleen al wisten dat het *Wish You Were Clear* zou heten. De volgelingen van Lacan zouden over het primaat van de betekenaar spreken: het *jeu de mots* liep voorop, alleen de inhoud moest nog volgen.

Als ik me goed herinner, zijn we later zelfs nog naar een concert van Roger Waters getrokken, de bassist en visionaire tekstschrijver van Pink Floyd. Die kon Filip niet uitstaan vanwege zijn ‘demagogische’ overtuigingen over Margaret Thatcher, Israël en het Amerikaanse imperialisme. Toen kon ik nog niet toegeven, maar vandaag moet ik erkennen dat Filip gelijk had. Over de genialiteit van Waters

⁵ Boudry & Buckens (2011); Buckens & Boudry (2012), (2015).